

RUSYA VE TÜRKİYE TARİH DERS KİTAPLARINDA KIRIM HARBİ (1853-1856)

CRIMEAN WAR RUSSIA AND TURKEY IN HISTORY TEXTBOOKS (1853-1856)

Biröl KESKİN

Atatürk Üniversitesi, Tarih Öğretmenliği, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği
birollkeskin@mynet.com, Erzurum/Türkiye

İrina MİNAİLOVA

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Rus Dili ve Edebiyatı, YL. Öğrencisi, esinnn61@hotmail.com,
Trabzon/Türkiye

ÖZ

Çalışmamızda, 2016-2017 eğitim öğretim yılında Rusya’da ve Türkiye’de tarih ders kitabı içerisinde yer alan Kırım Harbi konusu ele alınmıştır. Bunun için Rusya’da 8. Sınıf tarih ders kitabı olarak kullanılan Danilov ve Kosulina’nın 2015 yılında yayınlanan “İstoriya Rossii” Rusya’nın Tarihi adlı tarih ders kitabı ile Tüysüz’ün 2015 yılında yayınlanan 10. Sınıf Orta Öğretim Tarih Ders Kitabı incelenmiştir. Elde edilen veriler betimsel analiz yoluyla çözümlenmiştir. Harita ve görsellerin kullanıldığı iki tarih ders kitabında da konuyu ele alış şekilleri ve öğrencilere sundukları bilgilerde benzerlikler ve farklılıklar gözler önüne serilmeye çalışılmıştır. Bu sayede, öğrencilerin Kırım Harbi konusu iki farklı pencereden bakarak, tarihsel düşünce becerilerini, empati yeteneklerini analitik düşünce becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmak amaçlandı. Çalışma sonucunda, Türkiye’de okutulan tarih ders kitabının, sayısal veri vermede, kişi ve yer isimleri kullanımında ve aidiyet duygusu geliştirmede yetersiz olduğu, konunun yüzeysel işlendiği öte yandan Rus tarih ders kitabının, gerek milli duyguların aşılması noktasında, gerekse, öğrencilere sunduğu verilerle Türk tarih kitabına göre daha ayrıntılı olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tarih Ders Kitabı, Tarih Eğitimi, Rus Ders Kitapları, Kırım Harbi

ABSTRACT

This paper studies Crimean War subjected to history books of Russia and Turkey in 2016 – 2017 school year. Two history subject textbooks were used in the study as research instruments. The former of these is “İstoriya Rossii” History of Russia published by Danilov and Kosulina in 2011, and used as Grade 8 History Textbook in Russia, and the latter is Grade 10 Secondary Education History Textbook published by Tüysüz in 2015. The data was analyzed descriptively. Both of the textbooks, where visuals and maps were used, were examined in terms of similarities and differences in the information they present to students, and the way they convey the information. Thus, by viewing the Crimean War from two perspectives, the aim was to help students improve not only their empathy skills but also their historical and analytical thinking skills. The results of the study showed that Turkish textbook is inadequate and poor at giving numeric data, using of person and place names, and improving sense of belonging, and the book handles the subject more shallowly, while Russian textbook is better not only at imposing national values but also at presenting data compared to Turkish textbook.

Keywords: History Textbook, History Education, Russia Textbook, Crimean War

1. GİRİŞ

Tarih ders kitapları, öğrencilerde aidiyet duygusunu geliştirirken, aynı zamanda barışçıl bir yapıda hazırlanmalıdır. Devletlerarası kin ve nefret duygularını körükleyecek doğuran düşmanlığa sebep olacak ifade ve bilgilerin çıkarılması önem arz etmektedir. Bu hususta 1919 yılından günümüze değin uluslararası çalışmalar yürütülmektedir (Safran ve Ata, 1996: 11). Yürütülen bu çalışmalar neticesinde tarih ders

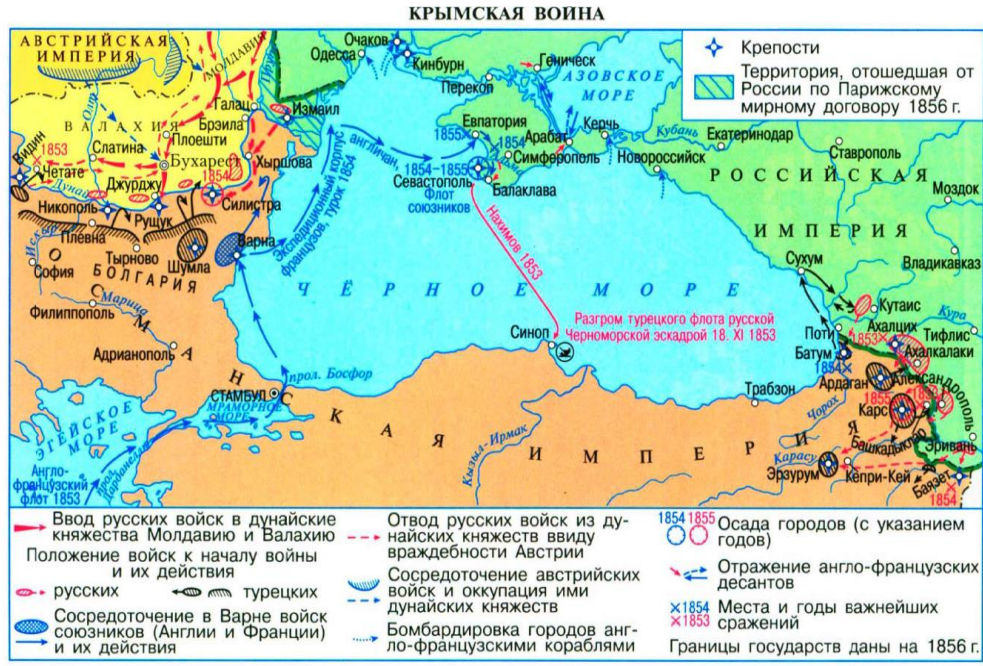
kitaplarının reforme edildiği söylenebilir. Aynı zamanda reforme edilen bu kitapların, günün eğitim ihtiyaçlarına da cevap vermeleri beklenmektedir. Tarih öğretiminin salt ezber ve hikayeleştirilmesinden öte yapılandırmacı eğitim anlayışı ile öğrencilerin sentez ve analiz, yapabilmelerine, hizmet eden ders kitapları hazırlanmasına özen gösterilmelidir. Ancak bu şekilde, araştırmacı, tarihsel düşünce becerileri yüksek, empati yeteneklerini geliştirmiş, analitik düşünebilen öğrenciler yetiştirilebilir. Bu çerçevede Türk tarihinin başka ülkelerin ders kitaplarında ne şekilde ele alındığı ve neden böyle anlatıldığını anlayabilmek için farklı ülkelerin tarih ders kitaplarını incelemek fikir verici olacaktır (Şimşek ve Cengiz,2015;226). Kitaplar incelenirken bir veya bir kaç kitabın bir arada ele alınması genel bir resim çizmek için etkili olabilir. Ancak sınırları daraltılmış, çalışmalarda da konun daha detaylı inceleneceği ve tarih ders kitaplarına yardımcı materyaller sağlayacağı da şüphesiz bir gerçektir. Ders kitaplarının uzun yıllar derslerde kullanılan tek materyal olduğu (Aytekin, 2009;29) düşünülecek olursa çalışmamamız ve benzerlerinin yardımcı kaynak olarak eğitim-öğretime hizmet edeceği düşünülebilir. Bu hususlar göz önüne alınarak, gerek Osmanlı gerek Rus gerekse dünya tarihini yakından ilgilendiren kırım harbi konusunu ele almayı uygun bulduk.

Kırım Harbi, hem Osmanlı devleti hem de Rus devletinin tarihinde, önemli yer teşkil eden bir mücadele olarak tarihtekini yerini almıştır. İki komşu devlet arasında başlayan savaş kısa sürede başka devletlerinde katılımıyla büyümüş, savaş adeta I. Dünya savaşının provasını niteliği kazanmıştır. Aynı zamanda Kırım Harbi, Avrupa politikasında da bir kırılma noktası olmuştur. Savaş sonrasında Rusya dünya siyasetindeki üstün konumunu yavaş yavaş kaybetmeye başlamıştır. Dönem içerisinde Osmanlı devletine tabii Balkan halklarının Osmanlı hâkimiyetine karşı yürüttüğü bağımsızlık hareketleri de hızlanmıştır. Bağımsızlık hareketlerine girişen Balkan halkları Avrupa devletlerinden kendilerine destek olmalarını istemişler, bu durumu fırsat bilen Avrupalı devletlerin Osmanlı içişlerine karışmaları süreci başlamıştır. (Başaran, 2012;216). Ekonomisi, zor durumda olan Osmanlı devleti de ilk dış borcunu almış, Osmanlı içinde ekonomik çöküş hızlanmıştır.

1.1. Kırım Harbi

Kırım Harbi, gerek Osmanlı devleti gerekse Rus devletinin tarihinde, önemli yer teşkil eden bir mücadele olarak tarihtekini yerini almıştır. Bu mücadelenin başlamasında I. Nikolay'ın Osmanlı devletini yok etme planının olduğu hem Türk hem de Rus tarih ders kitabından anlaşılabilir. Rus tarih ders kitabı "1850'lili yılların başlarında Rusların doğu sorununun dış politikaları için ilk sırada yer aldığını, Balkanlarda I. Nikolay'ın etkisini genişletmek istediğini ve Türkiye'yi tamamen yok etmek için fırsat kolladığını" aktarmaktadır (Danilov ve Kosulina; 2015;94). Türk tarih ders kitabında benzer bir tespit yapılarak, "I. Nikolay'ın *hasta adam* olarak nitelendirdiği Osmanlı devletinin topraklarını İngiltere ile paylaşmak istediği ancak İngiltere'nin menfaatleri doğrultusunda bu fikre yakın durmadığı, kendilerine gelen teklifi reddettiği" bilgisi verilmektedir (Tüysüz,2015;170). Ancak, Rus tarih ders kitabının Rusya'nın İngiltere ile anlaşma çabaları ve İngiltere'nin bu anlaşmaya yakın durmaması üzerine herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Her iki tarih ders kitabından da anlaşılacağı üzere gerçekleşen savaş, aslında I. Nikola'nın politikaları sebebiyle vuku bulmuştur. Savaşın asıl nedenin I.Nikolay'ın hırsı olduğu söylenebilir. Peki, savaşın meşruluğunu sağlayacak, onu haklı bir zemine oturtacak olay neydi?

Nikolay'ın bir savaş çıkarma amacı şüphesiz orta ve fırsat kolladığı Rus tarih ders kitabında da verilmektedir. Aynı ders kitabında verilen bilgiye göre Nikola'nın beklediği fırsat "Sultanın Hristiyanlarca kutsal sayılan yerlerden olan *İyerusalim* Kudüs'teki Vifleem Kilisesinin anahtarını Katoliklere vermesi" olmuştur. Bunu üzerine I. Nikolay Katoliklere verilen bu yerin tekrar Hristiyan papazlara verilmesini talep etmiş, ancak Sultandan ret cevabı almıştır. Bunu üzerine I. Nikolay Osmanlıya tabii olan *Dunay* Eflak-Boğdan Prenslüklerine ordusu ile yönelmiştir. Bu gelişmeler üzerine 1853 yılında Osmanlı Devleti Rusya'ya savaş ilan etmiştir (Danilov ve Kosulina; 2015;94). Türk tarih ders kitabı da Rus tarih ders kitabına benzer şekilde, "Çar'ın Prens Mençikof'u İstanbul'a olağanüstü elçi olarak gönderdiği ve elçi aracılığı ile kutsal yerler sorununu dile getirdiği" bilgisini verilmektedir. Ayrıca, "Mençikof'un Padişahın, Ortodoks Osmanlı vatandaşlarının Rusya'nın himayesi altında bulunduğunu kabul etmesinin istendiği, Kudüs başta olmak üzere Hristiyanlarca kutsal sayılan Osmanlı topraklarındaki yerlerde Katoliklere sağlanan hakların Ortodoksların koruyucusu sıfatıyla Rusya'ya da tanınmasını talep edildiği" aktarılmaktadır (Tüysüz,2015;170). Fakat bu bilgiler Rus Tarih ders kitaplarında verilmemekle beraber Rus tarih ders kitaplarının Mençikof'dan da bahsetmemekte olduğu görülmektedir. Her iki ders kitabında da Dunay Prenslüklerine yani Eflak-Boğdan'a Rusların ordu sevk etmesi neticesinde savaşın başladığı bildirilmekle beraber, Rus tarih ders kitabı, Osmanlı'nın savaş ilan ettiğini, Türk Tarih kitabı ise yalnızca savaşın başladığını vermiş, ancak kim tarafından savaş ilan edildiği bilgisine yer vermemiştir.

Rus tarih ders kitabında yer alan Kırım Harbi ile alakalı harita

Rus tarih ders kitabı, “Nikolay’ın Rusya’nın eski düşmanını hemen yeneceğini ve batılı ülkelerin savaşa müdahil olmayacağını tahmin ettiğini” yazmaktadır. Nikola bu tahminleri yaparken “Rusya’nın Macar kalkışmasında Avusturya ve Prusya’ya yardım ettiği, bununla da kalmayıp hemen her ihtiyaç duyduğunda Rusya’nın Alman Kralının yanında yer aldığı”, bu durumda Osmanlı - Rus savaşında buradan bir tepki beklemediği dile getirilmektedir. Ayrıca “Fransa’da 1848 yılında gerçekleşen devrimle Fransa’nın henüz kendine gelemediği, İngiltere’ye ise, savaş sonunda Türkleri yendikten sonra Girit adasının ve Mısırın sözünü vereceği” bilgisi verilmektedir. Aynı kitap Nikolay’ın bu hesaplarının tutmadığını dile getirmekle beraber gerekçelerini de şu şekilde dillendirmektedir. “Avusturya, hiçbir şekilde Rusların Balkanlarda sağlamlaşmasını kabul edemezdi, Almanlarda bu konuda Avusturyalıları desteklemektedir. Fransa’da iktidara gelen I. Napolyon’un yeğeni III. Napolyon’un savaş zaferiyle kendini kabul ettirmesi gerekiyordu. İngiltere ise tüm gücüyle Rusların mevzilerini zayıflatmaya çalışıyordu. Bu sonuçlar ışığında Nikola’nın hesabı ülkesine pahalıya patlamış, Rusya yalnızca Türklerle değil neredeyse tüm Avrupa’yla savaşa girmiştir” (Danilov ve Kosulina; 2015;95). Türk tarih ders kitabında ise, “Tanzimat fermanının ilanından sonra, idari, askeri ve mali alanlarda yapılan çağdaş düzenlemelerin Avrupa kamuoyunda olumlu karşılandığı, Osmanlı devletine olumlu bir bakış sağlandığı, böylece Osmanlı devletinin Avusturya, özellikle de Rusya’ya karşı Fransa ve İngiltere’nin desteğini aldığı” söylemektedir (Tüysüz,2015;170). Lakin iki ders kitabı incelendiğinde, Avrupalı devletlerin Osmanlı devleti yanında savaşa girmesinin Tanzimat fermanı sonrası Osmanlı devletine sempati duyulması ile alakalı olmayıp, kendi çıkarlarının ağır bastığı anlaşılmaktadır. Rusları kendileri için bir tehdit olarak gören Avrupalı devletlerin Osmanlı devleti yanında savaşa girmeleri olağan görülmektedir. Hele ki asıl bir Rus, Türk savaşı olan Kırım Harbinde yer alan Sivastopol çıkarmasında, çıkarmaya katılan 60000 kişiden yalnız 6000 kişinin Türk olduğu ve geriye kalan 54000 kişinin Avrupalılardan oluşturulduğu düşünüldüğünde, bu durumun duyulan sempatiden çok kendi çıkarlarının ağır batığı söylenebilir.

Her iki tarih ders kitabında da savaşın iki cephede başladığı yazmaktadır. Bu cephelerden bir tanesi Balkan Cephesi bir diğeri ise *Zakafkazskiy* Kafkas Cephesidir. Ancak, Türk tarih ders kitabında, “savaşın ilk başlarında Balkan Cephesinde Rus ilerleyişini durdurdukları fakat aynı başarıyı Kafkas Cephesinde gösteremedikleri” (Tüysüz,2015;170) söylenmektedir. Rus tarih ders kitabı ise, “savaşın ilk etabında Balkan ve Kafkas cephesinde gerçekleşen çatışmalarda iki tarafında başarıya ulaşamadığı” dile getirmektedir. Sonrasında ise “Yüce Nikolay’ın Kafkasya’da başarı kaydederek Türk ordusunu Kars yakınlarında büyük bir yenilgiye uğrattığı” bilgisi verilmektedir (Danilov ve Kosulina; 2015;95). Elbette bu çatışmalar devam ederken Rusların Sinop baskını savaş dengelerini değiştirecek ve savaş çok farklı bir hal alacaktır.

1.1.2. Sinop Baskını

Her iki tarih ders kitabı incelendiğinde savaşın seyrini değiştirecek olan Sinop baskınının Rus tarih ders kitabında detaylı, Türk tarih ders kitabında ise daha yüzeysel verildiği görülebilmektedir. Türk tarih ders kitaplarında Sinop baskını, Rus tarih ders kitaplarında ise Sinop savaşı adıyla anılan olay 18 Kasım 1853

yılında vuku bulmuş, Türk tarih kitabında olayın tarihi verilmemiştir. Rus tarih ders kitapları, Sinop baskını için “dönemin en çarpıcı önemli olayı” olarak bahsederken Türk tarih ders kitaplarında böyle bir vurgu görmek mümkün değildir. Rus tarih ders kitabı olaya büyük bir önem atfetmiş ve geniş bir yer ayırmıştır. Olay, Rus tarih ders kitabında şu şekilde aktarılmıştır; (Danilov ve Kosulina; 2015;95).

Resim 5.4: Sinop Baskını'nı gösteren bir resim (İvan Avvazovski. 1853)

Türk tarih ders kitabında yer alan Sinop Baskını ile alakalı görsel

“18 Kasım 1883 yılında, Tüm Amiral P. S. NAHİMOV komutası altındaki Karadeniz filosunun kolu (müfrezesi) ön keşif yaptıktan sonra Sinop çekmeceğinde sayısı daha büyük olan Türk filosuna hücum etti. Üç saatlik savaş sonucunda düşmanın tüm gemileri batırılmıştı.”

Rus tarih ders kitabında yer alan bu bölüm, komutan ismi, saldırıda bulunan Rus donanmasının bağlı bulunduğu filo, net olmamakla beraber karşılıklı sayı üstünlüğüne yer verilmiş, ancak Türk tarih ders kitabında, bu tür bilgilere yer verilmemiştir. Bölgedeki görevli amiral kimdi? savaş süresi ne oldu? Karşılıklı sayısal üstünlükler nasıldı? Bilinmemektedir.

Rus tarih ders kitabında yer alan Sinop Baskını ile alakalı görsel

Rus tarih ders kitabının verdiği bilgilere göre; dönemde batı basınında anti-Rus eğilimler baş göstermişti. I. Nikolay'ın temsilcilerinin Türkiye ile birkaç yıldır yürütmüş oldukları gizli anlaşmalar ifşa edilmişti. Rusların İstanbul ve boğazları işgalinden şüphelenen Avrupalı devletlerde bir anti-Rus birlik meydana gelmiştir. Öncesinde İngiltere ve Fransa Osmanlı Devleti ile ittifak kurup Rusya'dan Dunay Prenslüklerinden *Eflak-Boğdan* çekilmesini talep etmiştir. Aynı zamanda Karadeniz'e giren İngiltere ve Fransa donanması Mart 1854 yılında Rusya'ya savaş ilan etmiştir. I. Nikolay Avusturya ve Prusya'dan da beklediği yardımı alamaması Rusya'nın yalnız kalmasına neden olmuştur (Danilov ve Kosulina; 2015;96).

1853 yılında gerçekleşen Sinop Baskını sonrası Türk donanmasının Ruslar tarafından imha edilmesi üzerine, Rusya'nın genişlemesinden ve daha fazla güneye inmesinden endişe duyan İngiltere ve Fransa, 12 Mart 1854 yılında Osmanlı Devleti ile bir ittifak antlaşması imzalamıştır. Anlaşmadan yaklaşık bir hafta sonra, Harbiye Nazırı Mareşal Arnaud komutasında 100.000'ne yakın Fransız askeri Gelibolu'da karaya çıkmıştır. Savaş esnasında İngiliz askerlerini Lord Raglan, komuta ederken, Osmanlı askerlerini, Serdar-ı Ekrem sıfatıyla, Rumeli Ordusu Başkumandanı Ömer Paşa komuta etmiştir. 24 Eylül 1854 yılında Kırım'a 30.000 İngiliz, 21.000 Fransız ve 6.000 Türk askeri çıkmıştır (Karayaman, 2008;60). Bu sayısal veriler Türk tarih ders

kitabında verilmediği gibi orduları kumanda eden komutanların isimlerinin de zikredilmemiş olduğu görülmektedir. Ancak, kişi, yer, zaman ve sayısal veriler konusunda Rus tarih ders kitaplarının daha ayrıntılı bilgiler sunduğu görülmektedir.

Вход англо-французского флота в Черное море через пролив Босфор в январе 1854 г.

Rus tarih ders kitabında yer alan 1854 yılında boğaza giren İngiltere ve Fransa filosuna ait görsel

Rus tarih ders kitabından anlaşıldığı üzere; “Rusya’ya savaş ilan eden İngiltere ve Fransa Karadeniz’e açılarak Odesa’ya, Baltık Denizinden Aland Adalarına, Barents Denizinden Kolsky Körfezine, Akdeniz’den Solovetsky Adalarına ve Arhangelsk’e, Büyük Okyanustan Petropavlovsk-Kamçatskiy’ye saldırdılar. Ancak gerçekleşen bu saldırılar ve asker indirme çabaları başarıya ulaşmamıştır” (Danilov ve Kosulina; 2015;96-97).

Yine Rus tarih ders kitaplarının aktardığına göre; “Savaşın bir başka cephesi olan Güney Kafkasya’da 1854 yılı yazında yenilen Türklerin, Rus Çar’ının rakiplerinin ümitlerini boşa çıkardığı söylenmektedir. Kafkasya’da savaşan Şamilin ordusu da yenildi. I. Nikolay, Avusturya’nın savaşa girmesi tehlikesi sebebi ile Dunay Knazliklerindeki ordusunu çekmek zorunda kaldı. İngiltere ve Fransa savaşı Rus topraklarına taşımaya karar verdi. Eylül 1854 yılında 60000 ittifak ordusu Kırım, Evpotoriye, bölgesinde karaya inerek Rusya’nın en önemli kalesi Sivastopol’e hücumla başladılar. Şehrin koruması deniz tarafından sağlamdı. Ancak karadan neredeyse savunmasızdı. Alma nehrinin yakınlığında cereyan eden savaşın yenilgisinden sonra Rus komutan kabiliyetsizliğinin yüzünden *İzmenşikov* hain lakabını almıştır. *İzmenşikov* lakabı alan Knez A.S. MENŞİKOV iç vilayetlerle bağlantısını korumaya karar vererek orduyu Kırım içlerine çekti. Bu çekilme ile Sivastopol’ün kaderi o zaman yenilmeye mahkûm oldu (Danilov ve Kosulina; 2015;97). Burada dikkat çeken, Rus komutanın aldığı hain lakabıdır. Rus tarih ders kitabı, cesaretsizliği, geri çekilmeyi ya da başarısızlığı hoş görmeden aktarmakta, Sivastopol kuşatmasında göreceğimiz üzere, kahramanlıkları taçlandırmaktadır. Öyle ki, kahramanlıklarıyla ünlenen deniz eri Petr KOŞKA’nın resmi ders kitabında yer almaktadır.

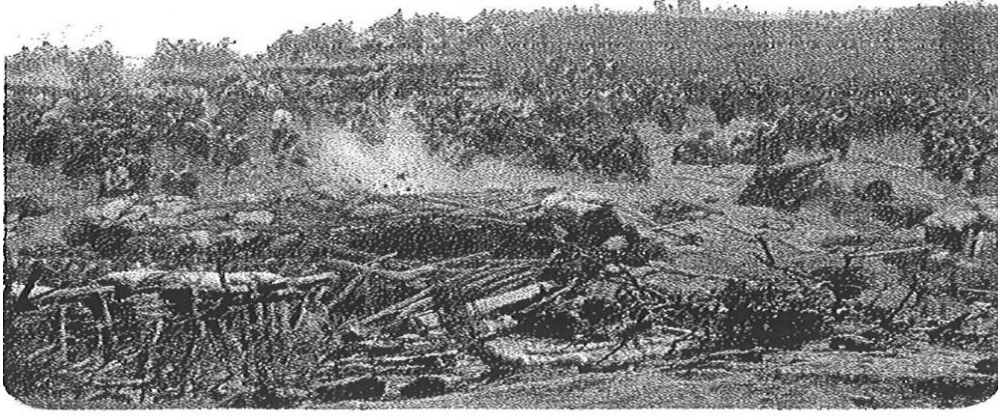
П. М. Кошка

Rus tarih ders kitabında yer alan Sivastopol savunmasında kahramanlıklarıyla adından söz edilen Deniz Eri Petr KOŞKA

Rus ordusu, teknik açıdan rakiplerinin çok gerisinde kalmıştı. Rus piyadeler 100 yıl evvel kullanılan 300 adım ileriye ateş edebilen çakmalı kaval tüfeklerle donatılmıştı. İttifak ülkelerinin savaş filosunun da üstünlüğü gözle görülür biçimde üstündü. Rus donanması birkaç buhar tribünlü gemi dışında yelkenlilerden oluşmakta ve silahları eskiydi. Modern teknik eksikliği Rus askerlerinin, deniz erlerinin ve komutanlarının fedakârlık, cesaret ve ustalıklarıyla tamamlanıyorsa da bu zafer için yeterli değildi.” (Danilov ve Kosulina; 2015;97). Yine Rus tarih ders kitabında dikkat çeken bir diğer husus, öğrencilere aşılacak istenen aidiyet duygusudur. Gerçekleşen bir yenilgi üzerine, inşa edilen cesaret, kahramanlık ve her koşul altında mücadele eden Rus askerleri figürü ile aidiyet duygusunun verilmeye çalışıldığı söylenebilir.

1.1.3. Sivastopol Kuşatması

Sivastopol Kuşatması, Rus tarih ders kitaplarında, “Sivastopol’un kahramanca savunulması” hadisesi, savaşı bitime götüren olaylardan bir tanesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kuşatmanın Türk tarih ders kitabında yüzeysel olduğu kadar Rus tarih kitabında detaylı verildiği göze çarpmaktadır. Rus tarih ders kitabında hadise şu şekilde verilmektedir; (Danilov ve Kosulina; 2015;97).

Türk tarih ders kitabında yer alan Sivastopol Kuşatması ile alakalı görsel

“Şehir ve kalenin savunmasını Karadeniz filosunun komutanı kurmay başkan V. A. KORNİLOV üstlenmişti. Savaş esnasındaki kısa aralıklarda şehrin savunma yapılarının güçlendirilmesinin ve şehrin korunmasının emrini verdi. Bu yapılar yetenekli mühendis E. İ. TOTBELEN yönetiminde inşa ediliyordu. Sivastopol halkı doğup büyüdüğü kenti savunmaya başladı. Binlerce kişi bu yapıları kurmak için kazma kürekle gece gündüz çalışıyordu. Kısa zamanda şehir ürkütücü kalelerle donatılmıştı. Sivastopol çekmecesine düşman filosunun yanaşamaması için Rus donanmasının Karadeniz filosuna ait gemilerinden beş tanesi silahları alındırttıktan sonra batırılmış, on bin mürettebat şehrin savunulması için karaya çıkmıştı. Sivastopol savunması 11 ay devam etmişti. Düşman şehri yoğun bombardıman maruz bırakıyordu. İlki 5 Ekim 1854 yılında gerçekleşti. O gün V. A. KORNİLOV Şehit düştü. Savunmanın yönetimini Tümamiral P. S. NAHİMOV üstlendi. Ölen ve yaralananların sayısı 1300’e ulaştı. Ancak şehir yıkılmayarak savunmaya devam etti. Kalenin savunucuları ara ara düşman kamplarına cesurca saldırılar yapıyordu. Gerçekleşen bu saldırılarda deniz eri Petr KOŞKA şöhret kazandı. Babalarına ve kocalarına Sivastopol kadınları ve çocukları fedakârca yardım ediyordu. Rus ordusunun ilk kadın hemşiresi Rus halk kadını DARYA şehir savunmasının kahramanı oldu. Askerlerin ve subayların cesaretleri çağdaşlarını hayrete düşürdü. I. Nikola Sivastopol ’da ki görevin her ayı bir yıla saymaya emir verdi”.

Burada göze çarpan, Sivastopol vakasının Rus tarih ders kitabında kırım Harbinin önüne geçmesi, Kahramanlıkları ile ön plana çıkarılan rütbeli ve rütbesiz askerler, şehir savunmasında yer alan ve üzerine vurgu yapılan kadın ve çocuklar ile Rus ordusunun ilk hemşiresi Darya Savastopolya’dır. Türk tarih ders kitabında “Lambalı Kadın” başlığı altında verilen Florance Nightingale benzer bir Rus hemşirenin ön plana çıkması, Ruslar ile Osmanlı devleti ve müttefikleri arasında bir savaş imgesi yaratma gayreti gibi gözükmektedir. Elbette şu da bir gerçektir ki, Kırım Harbi, sağlık hizmetlerinin ve modern hemşirelik kurumunun da savaş meydanlarında aktif rol oynamasının başlangıcı olarak görülür. Modern hemşirelik kurumunun cephenin her iki tarafında da eş zamanlı ortaya çıkmış ve hayata geçirilmiş olduğu söylenebilir. Ancak, İngilizler bu konuda Ruslara oranla tarihe geçme hususunda belirgin şekilde daha başarılı olmuştur. Bu durum Florance Nightingale ve ekibinin 9 Kasım 1854 yılında, Simferol’de ki Rus hemşirelerin ise 13 Aralık 1854’te işbaşı yapmasından ziyade, İngiltere’nin dönemdeki gücü ve savaşın galibi olmasından ileri geldiği söylenebilir (Torun,2008; 71-72).

Sivastopol kuşatması için Türk tarih ders kitaplarında verilmeyen ve karşılaştırma yapamadığımız sayısal veriler Rus tarih ders kitabında öğrencilere sunulmaktadır. Rus tarih ders kitabında verildiği kadarıyla, “İttifak devletlerinin *düşmanlarının* verdiği kayıplar oldukça fazladır. Yalnızca İngilizler 1854 Eylül ve 1855 Eylül arasında, 3600 asker ve subayını savaşta 15750 kişiyi de hastalıktan kaybetmiştir. Bu rakamlar yalnızca İngiliz ordusunda değil aynı zamanda Batı Avrupa’da da tepki almıştır” (Danilov ve Kosulina; 2015;98). Görüldüğü üzere Rus tarih ders kitabında verilen sayısal veriler ile gerçekleşen hadisenin boyutunu anlamak daha kolay olmaktadır. Ancak Türk öğrenciler böyle sayısal verilerden mahrumdur. Aynı zamanda bu olayı çağdaş bir başka olay ile karşılaştırmak isteyen öğrenci, bu verilere dayanarak analiz edebilme fırsatını da yakalayacaktır.

Sivastopol kuşatması 1855 yılında son bulmuştur. Kuşatmanın sona ermesi Rus tarih ders kitabı şu şekilde aktarmıştır; “1855 yılının Ağustos ayının sonunda Sivastopol’e sonuncu ve en ağır bombardıman başladı. 800 top aralıksız şekilde ateşleniyordu. Sonrasında hücum başladı. Şehrin tepesi Malakof Muharebesi kaybedildikten sonra savunmanın bir anlamı kalmadı. Akabinde kaleyi savunanlar Sivastopol’ün güney kısmını terk etti. Güney kısmı haricinde, Kerç, Yenikale, Anapa, ve Kinburn’da *Kılburun* kaybedilmiştir” (Danilov ve Kosulina; 2015;98).

1.1.4. Paris Anlaşması

1857 yılında, Rus ordusu Moldaviya’dan *Boğdan* ve Valahya’dan *Eflak* çekildikten sonra ittifak devletleri barış görüşmelerine başlamış, ancak gerçekleşen ilk görüşmelerden bir sonuç çıkmamıştır. Akabinde Şubat 1855 yılında I. Nikolay’ın ani ölümü üzerine Ağustos 1855’te Sivastopol düşmüş, 1856 yılının Şubat ayında da Rusya barış konferansına katılmayı kabul etmiştir. 1856 yılının Mart ayı içerisinde de barış anlaşması imzalanmıştır (Danilov ve Kosulina,2015;98). Anlaşmaya göre; savaşta alınan topraklar Türkiye’ye ve Rusya’ya geri veriliyordu. Osmanlı devletinin bağımsızlık ve bütünlüğü konferansa katılan devletlerce garanti ediliyordu. Karadeniz tarafsız bölge ilan ediliyor, Rusya Karadeniz’de savaş filosu bulundurma hakkını kaybediyordu (Tüysüz, 2015;171). Yine anlaşma şartlarına göre, Bessarabiya’nın güney kısmı Moldaviya, Serbiya, Moldaviya ve Valahiya Sultanın egemenliği altına geçiyordu. Rus tarih ders kitabında yer alan savaşın asıl sonucu “Rusya’ya karşı oluşturulan ittifak karşısında, Rusya’nın ağır bir yenilgi almasına karşın minimum kayıpla çıkması olmuştur”. Karadeniz’de filo bulundurma hakkını kaybeden Rusya, tarih ders kitabında bu maddenin Paris Barış anlaşmasının en ağır sonucu olduğunu dile getirmektedir. Rusların tarih kitabında bu savaşın Rusya’nın acilen her konuda reforma ihtiyaç duyduğu, aksi takdirde Rusya’yı gelecekte başka yenilgilerin beklediği ifade edilmektedir (Danilov ve Kosulina; 2015;99).

Rus tarih ders kitabında, konferansa katılan devletlerin isimlerinin tek tek verilmediği dikkat çekmektedir. Türk tarih ders kitabı ise konferansa katılan devletleri tek tek vermiştir. Konferansa, Osmanlı’nın yanı sıra Fransa, İngiltere, Rusya, Prusya, ve Piyemonte katılmıştır. Türk tarih ders kitabı, Rus tarih ders kitabında yer almayan boğazlar konusunda da bilgiler sunmaktadır. Bu anlaşmaya göre boğazlar 1841 Londra boğazlar sözleşmesi* esasına göre idare edilecek ve savaş gemilerine kapalı ticaret gemilerine açık olacaktır (Tüysüz, 2015;171). Barış antlaşmasının imzasının ardından 30 Mart 1856 tarihinde İngiltere, Fransa, Avusturya, Rusya, Prusya, Sardunya ve Osmanlı Devleti arasında imzalanan 4 maddelik ek bir antlaşma ile boğazların kapalılığı ilkesi bir kez daha garanti altına alınmıştır. Anlaşma gereğince, barış zamanında Osmanlı Devleti hiçbir savaş gemisinin boğazlardan geçişine izin vermeyecek, yalnızca sefaretlerin hizmetinde bulunacak ve eskiden beri olduğu gibi sayıları belli hafif savaş gemileri Padişahın izni ile boğazları geçebilecektir. 1856 Paris Antlaşması’nın Karadeniz’in tarafsızlığı ve boğazların kapalılığı ile alakalı maddeleri gereğince, 30 Mart 1856 tarihinde Rusya ile Osmanlı Devleti arasında hafif savaş gemilerine dair ek bir antlaşma daha imzalanmıştır. Bahsi geçen üç maddelik bu antlaşmaya göre, hem Rusya hem de Osmanlı Devleti belirlenen adet ve kuvvetteki savaş gemileri dışında Karadeniz’de gemi bulunduramayacaktır. Anlaşmaya göre, her iki devlette su kesimi uzunluğu 50 metreden çok, en yüksek tonajı 800 ton olan en çok 6 buharlı gemi ile her birinin tonajı 200 tonu aşmayan 4 adet hafif buharlı ve yelkenli gemi dışında başka gemi istihdam etmeyecektir (Keleş, 2008;187-188). Ancak bu bilgiler her iki ders kitabında da yer almamaktadır. Karadeniz’in tarafsız bölge ilan edildiği her iki tarih ders kitabında verilmekle beraber Rus tarih ders kitabında Osmanlı devletinin de kendisi gibi Karadeniz’deki tersanelerini kapatacağı ve donanma bulunduramayacağı bilgisinin verilmediği görülmektedir.

Kırım savaşına ekonomik sıkıntılar içinde giren Osmanlı devleti ilk dış borcunu 1854 yılında kırım Harbi esnasında İngiltere’den almıştır. Sonrasında borçları artan devlet 1857 yılında iflas etmiş, 1881 yılında dış

* 13 Temmuz 1841’de imzalan Londra Boğazlar Sözleşmesi ile öncesinde imzalanmış 1833 tarihli Hünkâr İskeleyi Antlaşması son bulmuştur. Londra Boğazlar Sözleşmesi ile boğazlar eskisi gibi ticaret gemilerine açık, harp gemilerine kapalı hale getirildi. Osmanlı Devleti, bir savaş esnasında istediği devletin harp gemilerinin boğazlardan geçişine izin verebilecekti.

borçların yarıya indirilmesi şartıyla Muharrem karnamesi çıkarılmıştır. Başkanlığını İngiliz ve Fransız temsilcilerin yürüttüğü Duyun-ı umumiye idaresinin kurulmasıyla da Osmanlı devleti ekonomik bağımsızlığını büyük ölçüde kaybetmiştir (Tüysüz, 2015;171).

2. SONUÇ

Günümüz tarih eğitim anlayışında ön plana çıkan eğilimlerin ortak özelliğinin, araştırmaya yatkın, şüpheci, tarihsel düşünme becerisi yüksek, analitik düşünen ve sentez yapan, karşılaştığı problemlere çözüm üreten, aktif, üretken öğrenciler yetiştirmek olduğu görülmektedir. Günümüz eğitim teknolojilerinin gelişimi, eğitim öğretim materyallerini geliştirmiş, mevcut materyallerin kullanımını kolaylaştırmış bu da bu becerileri öğrencilere kazandırmayı basit hale getirmiştir. Şüphesiz bir gerçek var ki eğitim teknoloji ve materyallerindeki gelişmeye rağmen ders kitapları halen önemini korumaktadır.

Hemen her ülkede kullanılan tarih ders kitapları, ülkenin kendi tarihinin yanı sıra tarihsel ilişkileri olan ülkeleri de içermektedir. Bu ülkelerin yaşamış oldukları ortak olaylar tarih ders kitaplarında ele alınırken ortaya çıkan benzer ve farklı durumlar, ortaya konularak öğrencilerin bir olaya iki farklı pencereden bakması sağlanabilir. Gerçekleşen bir olaya farklı bakış açılarıyla yaklaşan öğrencinin öğrenme becerilerini geliştirmesi daha kolay olacaktır. Buradan hareketle ders kitaplarında yer alan içeriklerin sadeleştirme adı altında basitleştirilmesi ve yüzeyselleştirilmesi olaya dair yer, zaman, miktar ve kişilerin içerikten uzaklaştırılması öğrencilerin öğrenme becerilerini geliştirmelerine darbe vuracak, öğrencilerin olaylar arası bağlantı kurmada problem yaşamasına neden olacaktır.

Rusya ve Türkiye’de kullanılan tarih ders kitabı içerisinde yer alan Kırım Harbi konusunda, her iki kitapta da görsellere yer verildiği, Rus ders kitabında, yer, zaman, mekân, miktar ve kişilerin Türk ders kitabına kıyasla daha çok kullanıldığı görülmüştür. Hemen her iki kitap içinde karşılıklı düşmanlığı körükleyen ya da aşağılayıcı ifadelerin yer almadığı da söylenebilir. Ayrıca Rus tarih ders kitaplarında kahramanlık, cesaret, toplum, vatan ve millet gibi kavramların ağır bastığı, aidiyet duygusunu kazandırmanın ön planda olduğu göze çarpmaktadır. Kısaca, Türkiye’de okutulan tarih ders kitabının, sayısal veri vermede, kişi ve yer isimlerin kullanımında ve aidiyet duygusu geliştirmede yetersiz kaldığı, konunun yüzeysel işlendiği öte yandan Rus tarih ders kitabının, gerek milli duyguların aşılması noktasında, gerekse, öğrencilere sunduğu verilerle Türk tarih kitabına göre daha ayrıntılı olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Aytekin, S. (2009). Türkiye’de Tarih Eğitimi. (Semih Aytekin, Penelope Harnett vd.). Çok Kültürlü Bir Avrupa İçin Tarih ve Sosyal Bilgiler Eğitimi. 27-44. Harf Eğitim Yayıncılığı. Ankara
- Başaran, V. (2012). “Çarlık Dönemi Rus Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı İmgesi.” Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 2(3), 201-221
- Danilov, A. A. ve Kosulina, L. G. (2015). “İstoriya Rossii” XIX Vek. Rusya’nın Tarihi 8. Sınıf. Moskova; Prosveşeniye.
- Gültek, V. (2012). Rusça Türkçe Sözlük. Multilingual yayınları. İstanbul
- Karayaman, M. (2008). “Kırım Harbinde Sağlık Hizmetleri (1853-1855).” Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 1(2), 59-75
- Keleş, E. (2008).”Kırım Savaşı’nda (1853-1856) Karadeniz ve Boğazlar Meselesi.” OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi) Sayı: 23, 149-194
- Rossiyskiy, B. (2003). Entsiklopedičeskiy Slovar, BRE, Moskva
- Safran, M. & Ata, B. (1996). “Barışçı tarih öğretimi üzerine çalışmalar; Türkiye’de tarih ders kitaplarında Yunanlılara ilişkin kullanılan dil ve Yunanlılara ilişkin öğrenci görüşleri.” G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, I, 11-26.
- Şimşek, A. ve Cengiz, N. M. (2015). “Rusya Tarih Ders Kitaplarında Türk-Osmanlı İmgesi.” TUHED, 4(2), 225-258
- Torun, S. (2008).Kırım Savaşı’nda Hasta Bakımı ve Hemşirelik. (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı. Adana,
- Tüysüz, S. (2015). Orta Öğretim Tarih Ders Kitabı 10. Sınıf. Tuna Matbaacılık. Ankara